

EEN PELGRIM VOOR EUROPA

De Europese Unie heeft niet zoveel plaatsen die zich lenen voor een politieke bedevaart. De gebouwen waar belangrijke verdragen zijn getekend, zoals in Maastricht, Rome en Nice, zijn meestal niet publiek toegankelijk. Delen van de gebouwen van de Europese Unie in Straatsburg, Luxemburg en Brussel zijn wel voor bezoekers publiek opengesteld, maar ze spreken door hun ambtelijke inrichting weinig tot de verbeelding. Een pelgrim voor Europa moet dus ándere bestemmingen zoeken, bijvoorbeeld het huis van Robert Schuman, van een van de grondleggers van Europa.

opmerkelijke rust

Vanuit Metz voert een smalle weg de heuvels in ten zuidwesten van de stad. Men passeert een lange kloostermuur, die nergens wijkt en geen enkel inkijkje gunt in de achterliggende tuin. Dan verbreedt de weg zich iets. Rechts ziet men nóg een klooster en een in de bastionmuur gedrongen kerkje. Links gaat achter de klimop een vriendelijk en eenvoudig landhuis schuil. Dat is *Maison Schuman* in Scy-Chazelles, het voormalig woonhuis van Robert Schuman en nu ingericht als klein en sfeervol museum. De opzet van dit intieme Europamuseum is eenvoudig: er zijn rondleidingen in het oude woonhuis en video-voorstellingen in een kelderruimte, die juist groot genoeg is voor een schoolklas. Vanuit de diepe, schitterend aangelegde tuin achter het huis heeft men een wijds uitzicht over de Moezelvallei, met groene, zacht glooiende heuvels rond de rustig stromende Frans-Luxemburgs-Duitse grensrivier. Er hangt een opmerkelijke rust rond het Maison Schuman, zeer toepasselijk omdat het mede is bedoeld als monument voor de vrede in Europa. De tuin, het huis, de nabijlegen kloosters en het kleine kerkje ademen een sfeer van stilte. Bezoekers van het huis gaan meestal ook even het nabijgelegen kerkje binnen, om het grafmonument van Schuman te zien. Een paneel vertelt er iets over het proces van heiligverklaring dat gaande is. In het nabijgelegen winkeltje zijn penningen te koop. De plaats krijgt daarmee steeds meer trekken van een *lieu de pèlerinage*.

pelgrim voor Europa

Het huis in Scy-Chazelles was ook het vertrekpunt van de vele pelgrimstochten die Robert Schuman (1886-1963) zelf ondernam. In de laatste jaren van zijn leven reisde hij namelijk de hele wereld door, gaf overal lezingen, nam deel aan debatten, hield gastcolleges en had een rol bij allerlei publieke evenementen, om zijn idealen voor een Verenigd Europa uit te dragen. Dat was in die jaren vlak na de tweede wereldoorlog verre van vanzelfsprekend. Er waren in zijn eigen land Frankrijk bijvoorbeeld maar weinig mensen die zich iets konden voorstellen bij de

door hem voorgestelde nauwe samenwerking met het zojuist verslagen Duitsland. En elders in Europa waren er ook maar weinig politici in staat verder te kijken dan de wederopbouw en de eigen nationale belangen daarbij. Zo stond de visionaire Robert Schuman, die in de pers wel werd afgeschilderd als ‘een pelgrim voor Europa’, in zijn tijd tamelijk alleen.

blijvend stempel

Het is verbazend om te constateren dat deze Franse, christen-democratische politicus eigenlijk maar vijf jaar een sleutelpositie in de Europese politiek heeft bekleed, maar toch in staat is geweest om aan zijn Europese idealen concrete politieke vormen te geven. Hij was lange tijd parlementslid, anderhalf jaar minister van financiën (1946-1947), slechts acht maanden premier (1947-1948), ruim vier jaar minister van buitenlandse zaken (1948-1953) en tenslotte nog één jaar minister van justitie (1955-1956). Later zou hij nog twee jaar voorzitter worden van het nieuwe Europees Parlement (1958-1960), een functie die op dat moment echter vooral een ceremonieel karakter had. Zelden heeft een politicus die betrekkelijk kort in de uitvoerende macht was, en maar vier jaar minister van buitenlandse zaken, zo'n blijvend stempel weten te drukken op de Europese politiek van zijn tijd. Hij was met Jean Monnet de architect van de Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal, het *Schuman-plan* dat hij op 9 mei 1950 lanceerde en dat alom gezien wordt als het begin van de Europese Unie. Hij was betrokken bij de oprichting van de Raad van Europa, in *. Hij had mede de hand in de Straatsburgse Conventie voor Mensenrechten en Fundamentele Menselijke Vrijheden (1951, van kracht geworden in 1953) en heeft in dezelfde jaren ernaar gestreefd om een Europese Defensie Gemeenschap van de grond te krijgen, een voorstel dat echter al in 1954 zou sneuvelen maar nog decennia lang als een gemiste kans Europa zou blijven achtervolgen. Zo heeft Schuman een basis gelegd voor nauwere Europese samenwerking op politiek, economisch en juridisch terrein en tevens ideeën aangedragen voor verdere integratie op militair, cultureel en onderwijsgebied.

maatschappelijke en politieke canonisatie

Schumans naam is in het Europese universum niet meer weg te denken: meer dan symbolisch is het feit dat de Brusselse wijk met de meeste Europese instituten naar hem is genoemd, zodat het begrip Schuman vrijwel identiek is geworden aan Europa. Een rondgang op internet toont dat zijn naam aan tal van andere instituten is verbonden, waaronder, afgezien van een door hem opgericht cultuurcentrum in Genève en musea in zijn geboortestad Luxemburg en woonplaats Metz, ook de Universiteit van Straatsburg, die zich trots Robert Schuman Universiteit noemt. De academische wereld kent vele instituten met zijn naam, onder meer de bekende Europese onderzoeksinstituten in Florence en Boedapest, maar brengt ook kleinere eerbetonen in de vorm van leerstoelen,

lezingen, prijzen en beursprogramma's. Dan zijn er nog tientallen zo niet honderden scholen, kerkelijke retraitehuizen en andere instellingen die zich met zijn naam sieren en daarmee zijn Europese nalatenschap eren. Als we naar de uitstraling van de naam kijken, dan lijkt het erop alsof de maatschappelijke en politieke canonisatie van Schuman al heeft plaatgevonden, vooruitlopend op de heiligverklaring die de katholieke kerk voorbereidt (het proces is geopend in 1990 en afgesloten in 2004 en het is nu verder wachten op een besluit of een wonder). Gezien de enorme impact van zijn idealen, wordt Schuman door sommigen inmiddels wel als 'vader van Europa' geëerd. Dat is een eretitel die misschien wat ruim is bemeten, omdat hij ook toekomt aan twee andere Europese grootheden, keizer Karel de Grote (*pater Europae*, een titel die hem al in de 9^e eeuw toekomt) en de heilige Benedictus van Nursia (officieel patroon van Europa). Persoonlijk vind ik de titel 'pelgrim van Europa' daarom mooier en gepaster, ook omdat deze eretitel teruggaat op een geuzennaam die Schuman zelf tijdens zijn leven voerde.

stil instrument

Wie was Robert Schuman? Het is niet zo eenvoudig om door te dringen in zijn wat gereserveerde en strenge persoon: op het Élysée werd hij vanwege zijn sobere en strakke werkhouding wel *le moine* genoemd, de monnik. Inderdaad, Schumans persoon was op het eerste gezicht niet erg spectaculair, maar zijn leven kreeg een bijzondere dynamiek door gebeurtenissen in de familie en spannende politieke ontwikkelingen in zijn regio. Het ontwikkelde zich aanvankelijk in een kleine ruimte: Robert Schuman werd op 29 juni 1886 geboren in een kleinburgerlijke emigrantenfamilie in Luxemburg. Vader Schuman had op gevorderde leeftijd de familieboerderij verlaten en enige middelen belegd in onroerend goed. Van de huren en rentes kon hij als gepensioneerde zijn kleine gezin onderhouden. Hij trouwde laat en leefde op grote afstand van zijn eniggeboren kind, aan wie hij al in 1900 ontviel, toen de jongen 14 jaar oud was, zonder hem veel meer na te laten dan een redelijk gevulde beleggingsportefeuille. Met zijn uit Lotharingen afkomstige moeder had de opgroeiende jongen een veel intensiever contact. Zij omringde het kind met veel liefde en bracht het in contact met de dingen die zijn leven lang belangrijk voor hem zouden zijn: Franse en Duitse literatuur, die zij samen uitvoerig bespraken, klassieke muziek waar zij gezamenlijk naar luisterden en vooral ook een vroom, diep doorleefd katholiek geloof. Robert Schuman zou ook zijn moeder al op relatief jonge leeftijd verliezen, in 1911, ten gevolge van een ernstig verkeersongeluk. Dat overlijden liet een grote leegte na in zijn leven, die hij nooit meer heeft weten te vullen. Volgens een oude overlevering besloot Schuman, die een begenadigd pianist was en uitstekend Bach en Beethoven speelde, bij de dood van zijn moeder dat hij de vleugel nooit meer zou aanraken: meer dan vijftig jaar zou het instrument doods en stilletjes in een hoekje van zijn huiskamer staan, trieste herinnering aan een warm familieleven dat definitief voorbij was. Ondertussen had hij in Duitsland een rechtenstudie afgerond en was hij klaar om zich in 1912 als advocaat in Metz te vestigen, een stad die in 1870 een Duitse Reichsstadt was geworden, maar in feite ook de hoofdstad van

Lotharingen was gebleven met diepe Franse wortels. De jongeman die altijd keurig in het pak liep en al jong een klein zilveren brilletje droeg, zou er spoedig een succesvol advocaat worden. Hij besteedde veel aandacht aan zijn dossiers, sprak vloeiend de twee talen van de stad Duits en Frans en wist zich goed te bewegen in de kringen die telden. Op een bepaald moment, bij de dood van zijn moeder, heeft hij zich wel beraden of hij geen priester wilde worden of in het klooster wilde intreden, maar uiteindelijk er toch voor gekozen om zijn geloof als ongehuwde leek, midden in de wereld, uit te dragen.

Frans-Duits grensgebied

Het is door een combinatie van persoonlijke en politieke omstandigheden dat Schumans leven bijzonder werd en een Europese wending kreeg. Hij zat in Luxemburg op een Duitstalig gymnasium, maar sprak dankzij zijn moeder ook vloeiend Frans. Hij was zich ervan bewust dat hij in een Frans-Duits grensgebied was geboren en wilde voor alle zekerheid naast het Luxemburgse Abitur ook een officieel Duits diploma halen, reden waarom hij het laatste jaar van de middelbare school nog eens overdeed in Metz. Naar de gewoonte der tijden werd zijn universitaire studie een rondreis langs verschillende steden: Bonn, München, Berlijn en Straatsburg. Niet lang nadat hij in Straatsburg was gepromoveerd (1912) en zich in Metz had gevestigd, begon evenwel de eerste wereldoorlog, waarin hij als jurist in dienst van het Duitse leger moest treden en, met Metz als standplaats, de verantwoordelijkheid kreeg voor de juridische afhandeling van onteigeningen (vooral van Franse burgers). Zo raakte hij ook in de praktijk vertrouwd met de finesses van Frans en Duits erf- en eigendomsrecht en onderging hij van nabij de gevolgen van verschuivende politieke grenzen. Na de vrede van Versailles hervatte hij zijn werk als advocaat in Metz, maar in een diepgaand veranderde politieke context. De regio waarin Schuman woonde, was bij Frankrijk gevoegd, met grote gevolgen voor het plaatselijk bestuur, de rechtspraak, het onderwijs en andere aspecten van het publieke leven. Het betekende dat er veel werk was voor de tweetalige jurist, die een Franse moeder had en onverdacht Frans-gezind was, maar ook zeer deskundig inzake de Duitse rechtspalingen die lang hadden gegolden en de bestuurlijke eigenheid van Lorraine. Onder druk van plaatselijke vrienden en bekenden, en mede daartoe aangezet door contacten in de kerk, besloot Schuman zich in 1919 kandidaat te stellen voor de landelijke verkiezingen voor de plaatselijke christen-democratische partij, de URL. Hij had succes en zou gedurende het hele interbellum voor zijn streek afgevaardigde zijn in de Assemblée Nationale. Vanuit die positie was hij nauw betrokken bij de nieuwe wetgeving die nodig was voor de inpassing van Lorraine in de République. Het feit dat deze regio nog altijd een eigen statuut heeft, dat teruggaat op een aantal verworvenheden uit de periode van voor 1918, onder andere op het gebied van onderwijs en confessionele cultuur, is mede het gevolg van Schumans politieke activiteit. Als afgevaardigde bouwde hij tevens een grote financiële en staatsrechtelijke deskundigheid op, die hem later nog te pas zou komen.

mof en vluchteling

Toen als gevolg van de nazi-repressie grote aantallen vluchtelingen het land binnenkwamen, richtte Frankrijk begin 1940 een speciaal staatsecretariaat in voor de vluchtelingenhulp: niemand leek geschikter voor deze functie dan de meertalige, humanitair bewogen jurist. Schuman heeft deze functie echter niet lang kunnen bekleden, want enkele maanden later al vielen de Duitse troepen Frankrijk binnen en liepen het in korte tijd onder de voet. De wapenstilstand die volgde, en die leidde tot de collaborerende regering van maarschalk Pétain, bracht Schuman, die als lid van de voorgaande regering automatisch deel leek uit te maken van het nieuwe bewind, in een lastig pakket. Hij aarzelde wat hij in deze situatie moest doen, ging naar Vichy en bood zijn ontslag aan. Hij weigerde een nieuwe ministerspost die hem werd aangeboden. Het feit dat hij in deze overgangperiode enige dagen nodig heeft gehad voor hij tot een besluit kwam, is hem altijd aan blijven kleven en na de oorlog ook kwalijk genomen: hij werd om die reden door sommigen gezien als collaborateur en zou na de oorlog aanvankelijk worden gerekend tot de politici die niet konden terugkeren. Daarbij speelde mee, dat hij in de eerste wereldoorlog in het Duitse leger had gediend en door politieke vijanden vaak als ‘de mof’ was afgeschilderd, een onder de nieuwe omstandigheden bepaald dubieuze reputatie. Maar in deze oorlog was Schumans situatie een heel andere: hij heeft niet actief met de Vichy-regering samengewerkt. De nazi’s zochten toenadering tot hem, maar toen hij elke medewerking weigerde, besloten ze al snel de bekende politicus uit te schakelen en te arresteren. Acht maanden bracht hij in de gevangenis van Metz door en na deportatie naar Duitsland verbleef hij ruim een jaar in een werkkamp, tot hij in de zomer van 1942 kon vluchten. De rest van de oorlog moest hij in Frankrijk onderduiken, onder andere in de benedictijner abdij van Ligugé in Zuid-Frankrijk. Tijdens zijn gevangenschap en onderduiktijd dacht hij na en schreef hij over het Europa van de toekomst.

christelijk diplomaat

Het lag voor de hand dat Robert Schuman na de oorlog, als politicus die door het nazi-regime was vervolgd, opnieuw een actieve rol in de politiek zou spelen. De vooroorlogse politici die aan het Vichy-regime hadden deelgenomen, al was het maar voor een dag, waren echter allen besmet. Er was een persoonlijke interventie van De Gaulle nodig voordat Schuman zich opnieuw verkiesbaar kon stellen. Zo kwam hij in 1945 in de nationale politiek terug en was daar een van de weinige politici met parlementaire en regeringservaring. Dit is mede een verklaring voor het feit dat hij, die slechts een kleine partij vertegenwoordigde en vooral geïdentificeerd werd met de regionale belangen van Lorraine, al spoedig functies kreeg aangeboden met grote verantwoordelijkheid: anderhalf jaar was hij minister van financieën, acht maanden regeringsleider, ruim vier jaar minister van

buitenlandse zaken en een jaar minister van justitie. Het is moeilijk om een balans op te maken van het succes van de minister in deze politiek sterk gepolariseerde jaren: de jonge democratie bleek zeer instabiel, de economie stond aan de afgrond en de sociale verhoudingen stonden op scherp. Schuman was vooral bedreven in de juridische en administratieve aspecten van het politieke bedrijf en miste de soepelheid die nodig was voor het sluiten van allianties, het vinden van politieke compromissen en het overtuigen van de politieke basis. Daarom was hij als regeringsleider niet erg succesvol. Maar door zijn discrete persoonlijke profiel en grote dossiervaardigheid bleek hij wel goed te passen in het diplomatieke circuit. Het is op het Élysee dat hij zijn belangrijkste politieke successen heeft behaald, in het positioneren van Frankrijk binnen het nieuwe Atlantische bondgenootschap en in Europa. Hij zocht opnieuw toenadering met Duitsland en Italië en profiteerde van goede contacten met de eveneens christen-democratische premiers van Duitsland Konrad Adenauer en van Italië Alcide De Gasperi. Het zijn deze hechte persoonlijke vriendschappen geweest die mede verklaren hoe in zo'n korte tijd zulke grote stappen konden worden gezet in het ontwerpen van een nieuwe Europese Unie. De pro-Europese politiek die Schuman voorstond was in Frankrijk zelf niet erg populair en in 1954 werd Schuman dan ook door de veel nationalistischer georiënteerde De Gaulle politiek uitgerangeerd. Schumans latere functies in Europese instellingen werden binnen Frankrijk zelf beschouwd als een politiek zijspoor. Tekenend voor de marginale betekenis die aan dit werk werd toegekend, is het feit dat op de begrafenis van Schuman, die op 4 september 1963 stierf na een relatief snel om zich heen grijpende Alzheimer, geen staatslieden van betekenis meer aanwezig waren. De Gaulle en anderen in politiek Parijs negeerden hem volledig. De Franse regering achtte ook de aanwezigheid van de Duitse eerste minister diplomatiek ongewenst, met als gevolg dat Konrad Adenauer niet bij de begrafenis van zijn goede vriend aanwezig kon zijn.

politieke nalatenschap

Europa eert in Schuman een van zijn grondleggers, maar waaruit bestaat precies zijn politieke nalatenschap, afgezien van het feit dat hij in 1950 de aanzet heeft gegeven tot de Europese Gemeenschap van Kolen en Staal en enkele andere instituties? Het paradoxale feit doet zich voor, dat Schuman standpunten huldigde die in zijn eigen tijd visionair genoemd konden worden, maar die na zoveel jaren gemeengoed zijn geworden of zelfs een gepasseerd station lijken te zijn. Het oprichten van een Gemeenschap van Kolen en Staal was niet alleen een economisch plan, het politieke aspect was waarschijnlijk zeker zo belangrijk: als de Europese staten, en vooral Frankrijk en Duitsland, een gemeenschappelijk grondstoffenbeleid zouden voeren, zou immers elke afzonderlijke oorlogsvoorbereiding onuitvoerbaar worden. Een zelfde idee ging schuil achter de oprichting van een Europese Defensie Gemeenschap, een plan dat uiteindelijk door de Franse regering zelf, op instigatie van De Gaulle, zou worden getorpedeerd. Schumans pleidooi voor Europese grondrechten vond uitdrukking in de Conventie van Straatsburg (1951), maar lijkt inmiddels tot de Europese

prehistorie te behoren. Schuman heeft zich nooit kunnen voorstellen, dat Europa een eigen constitutie zou krijgen en een bindende supra-nationale regelgeving, dat het een gemeenschappelijk landbouwbeleid zou kennen en een monetaire unie zou realiseren, en evenmin dat het een gemeenschappelijk immigratiebeleid of buitenlands beleid zou voeren. De Europese actualiteit heeft de indertijd nieuwe ideeën van Schuman ver ingehaald, en dat maakt dat het citeren van zijn politieke ideeën in het Europese debat vandaag de dag zeldzaam is geworden. Daarbij komt dat Schuman geen groot geschreven oeuvre heeft achtergelaten. Er zijn weliswaar veel redevoeringen bewaard over Europese thema's, maar daaronder bevinden zich geen sleutelteksten van blijvende waarde: het is tekenend dat het boekje *Pour l'Europe* (1963), dat met hulp van vrienden werd samengesteld toen hij zelf al dementerende was, waarschijnlijk Schumans duidelijkste en meest leesbare Europese manifest vormt, naast de beroemde, korte verklaring van 9 mei 1950 bij het oprichten van de EGKS. Schuman was vooral een man van de politieke praktijk. Zijn voornaamste politieke nalatenschap is eigenlijk de wetgeving die hij mede heeft begeleid en de regelgeving voor de instituties die hij heeft ontworpen: de eerste is nog zichtbaar in Lorraine (o.a. de onderwijswetgeving) en de tweede leeft voort in het – inmiddels echter geheel getransformeerde – Europese bestel.

Europa in ballingschap

Schumans na-oorlogse politieke ideeën vinden echter niet alleen hun oorsprong in de praktische politieke problemen waarmee hij te maken kreeg en de recente ervaringen in de oorlog, maar gaan veel verder terug, namelijk tot de politieke filosofie en economie die hij in zijn studietijd in Duitsland leerde kennen. Schuman had onder meer gestudeerd bij de conservatieve politieke econoom Lujo von Brentano in München, een van de voorstanders van een vrije markt zonder staatsgrenzen, en bij de staatsfilosoof Georg von Hertling, een van de vooraanstaande geleerden die ervoor pleitte dat katholieken hun plaats in het publieke bestel, die hun in de *Kulturkampf* was ontnomen, weer zouden opeisen. Von Hertling had daartoe de Görresgesellschaft opgericht, een instelling waarmee Schumann enige tijd nauwe contacten zou onderhouden. Ook was hij als student actief lid geweest van de klerikale studentenvereniging Unitas, een over heel Duitsland verspreid jongeren netwerk dat eveneens een zichtbare, niet door de kerk maar door leken gestuurde katholieke politiek voorstond. Zo kwam Schuman al tijdens zijn studie in contact met enkele voormannen van de katholieke politieke beweging in Duitsland. Vanuit Metz zou hij dat engagement voor de katholieke emancipatie voortzetten, onder meer door een jarenlange betrokkenheid bij het diocesane jeugdwerk in Lorraine, waarin hij een belangrijke basis vond voor zijn latere politieke electoraat. Ofschoon Schuman een loopbaan als jurist nastreefde en niet onmiddellijk op een een politieke carrière aanstuurde, was hij door zijn studie en vrijwilligerswerk er wel goed op voorbereid. Een tweede circuit waaraan Schuman zijn politieke ideeën ontleende, was het grensoverschrijdende netwerk van christen-democratische politici in het interbellum. Niet alleen de socialisten hadden hun *Internationale*, ook

conservatieve politici kenden hun internationale ontmoetingen, zoals congressen van de *Partito Popolare Italiano*, de partij die in 1919 was opgericht door de Italiaanse katholieke socioloog Don Luigi Sturzo maar zijn activiteiten al snel naar Frankrijk moest verplaatsen, omdat Sturzo voor het fascistische regime moest uitwijken. Schuman volgde de congressen van deze volkspartij, die een nieuwe ordening van Europa voorstond en pleitte voor een *mercato comune* (gemeenschappelijke markt), met grote belangstelling en liet zich er als volksvertegenwoordiger van een grensgebied door inspireren. Het ideaal van een Europese samenwerking leefde bij de christen-democratische politici en werd misschien het meest doordacht door hen die kwamen uit staten met een totalitair bewind of aan de grenzen ervan woonden.

benedictijnse onderstroom

Er was echter nog een ander circuit dat zich op een Europees niveau bewoog en waarmee Schuman als jonge advocaat in aanraking kwam, via de nieuw benoemde bisschop van Metz, mgr. Willibrord Benzler, voormalige abt van Maria Laach in de Eifel. Dom Benzler, die in opdracht van de paus zijn klooster had verlaten om de stoel van Metz te bezetten, ontfermde zich over de stille jongeman en werd zijn geestelijke vader. Hij was het die hem een taak in het jeugdwerk gaf en hem vertrouwd maakte met de benedictijnse spiritualiteit. Hij stuurde hem onder meer naar de kloosters die in die jaren toonaangevend waren in het kader van de ontluikende liturgische beweging. Zo bezocht Schuman al snel de abdijen van Beuron, Ligugé, Maria Laach en Solesmes en raakte hij bevriend met katholieke intellectuelen als Romano Guardini en Jacques Maritain. Ook tussen Schuman en Dom Benzler, twee tamelijk eenzame mensen in Metz, ontwikkelde zich een hechte vriendschap. De benedictijnse vriendschappen van Schuman waren misschien minder prominent aanwezig dan de politieke, op de achtergrond waren ze zeker belangrijk: ze steunden Schuman in zijn keus voor een lekenengagement, ze openden voor hem een wijde Europese horizon en bleken, in de dramatische jaren van de oorlog, goed van pas te komen om een ondergronds bestaan op te bouwen. Voor het spirituele gedachtegoed van Schuman geldt echter hetzelfde als voor het politieke: hij heeft er betrekkelijk weinig over geschreven. Slechts op grond van brieven en uitlatingen aan vrienden zou iets van die religieuze ‘onderstroom’ in beeld kunnen worden gebracht, maar die studie moet nog worden geschreven. Makkelijk zal dat niet zijn, omdat feiten bijeengebracht moeten worden uit zeer diverse bronnen die, in het kader van de beoogde heiligverklaring, niet allemaal gemakkelijk toegankelijk zijn. Bovendien zijn bepaalde feiten moeilijk te controleren, zoals het gerucht dat Schuman in het geheim benedictijns oblaat zou zijn geworden, net als zijn vriend Maritain: welke abdij kan daarover uitsluitsel geven? Het is duidelijk dat de invloed van de benedictijnen sterk was, al stond ze niet alleen en had Schuman ook contact met andere katholieke groeperingen. Overigens liet niet alleen Schuman zich door de benedictijnse spiritualiteit inspireren, ook de benedictijnse wereld heeft zijn Europese ideeëngoed gevolgd en verder hebben uitgewerkt: te denken valt aan de

Europese denktank van de Groep van Chevetogne, in de jaren 1980-1990, en aan het Institut St. Benoît in Metz dat nu voor de heiligverklaring van Schuman ijvert.

vertekening in de beeldvorming

Vanaf het moment dat voor een persoon een proces voor heiligverklaring is geopend, gaan er echter zulke grote belangen spelen dat in de beeldvorming eenvoudigweg een vertekening optreedt. Ik memoreerde al aan het feit dat sommige gegevens over Schumans leven niet gemakkelijk toegankelijk zijn en dat er een wat eenzijdige secundaire literatuur is. Dit kan mede het opmerkelijke feit verklaren, opmerkelijk gezien de faam van Schuman, dat er op dit moment eigenlijk geen serieuze levensbeschrijving van Robert Schuman in de handel is (ik schrijf dit in 2006). Van 1990 tot 2004 liep het proces voor de heiligverklaring en het feit dat daarbij waarschijnlijk veel nieuw materiaal op tafel zou komen, heeft historici wellicht van een dergelijke onderneming afgehouden. Wel zijn er sindsdien enkele rijk gedocumenteerde websites aan zijn persoon gewijd¹ en een paar brochures en boeken verschenen die met het oog op die toekomstige heiligverklaring zijn levensverhaal vertellen. De meest recente ervan is *Robert Schuman. Père de l'Europe (1986-1963)* geschreven door zijn Franse politieke pupil René Lejeune en al weer in 2000 uitgegeven in het katholieke circuit.² Dit boek, dat weinig gebruik maakt van eerdere studies³, beoogt inzichtelijk te maken dat ook een politicus een religieuze roeping kan hebben en een heilig leven kan realiseren, door de idealen die hij nastreeft (en gedeeltelijk realiseert) en door een verder onberispelijke levenswandel. Het boek is informatief, mede doordat de auteur Schuman persoonlijk goed heeft gekend, maar verder is het een onmiskenbare twintigste-eeuwse hagiografie. Het boek is soms ronduit vervelend, vanwege de overdaad aan vrome bijbelcitaties en verwijzingen naar het ingrijpen van de Goddelijke Voorzienigheid. Het boek is nadrukkelijk géén biografie, het geeft een al te braaf en verheerlijkend beeld van Schuman, citeert geen secundaire bronnen, maakt geen balans op van zijn politiek succes en falen en gaat ook nauwelijks in op belangwekkende thema's uit zijn persoonlijk leven. Sterker nog: het persoonlijke leven van Schuman wordt naar de achtergrond gedrongen, de meeste aandacht gaat uit naar zijn engagement in kerk en politiek, overigens conform de manier waarop Schuman zichzelf presenteerde.

¹ De voornaamste zijn www.robert-schuman.org, van het bisdom Metz: www.catholique-metz.cef.fr en van de Duitse katholieke onderzoeker Helmut Zenz: www.helmut-zenz.de. Ik heb deze websites geraadpleegd in augustus 2006.

² René Lejeune, *Robert Schuman. Père de l'Europe (1986-1963)* Sarment, Editions du Jubilé te Metz 2000.

³ Bijvoorbeeld Jürgen Wahl, *Robert Schuman: Visionär – Politiker –Architekt Europas* (Trier 1999), Karlheinz Debus (Hrsg), *Robert Schuman – Lothringer, Europäer, Christ* (Speyer 1995), August Lückner (Hrsg) *Robert Schuman: Europäer aus christlicher Verantwortung* (Schönstatt 1992), Victor Conzemius, *Robert Schuman: Christ und Staatsmann* (Hamburg-Freiburg, 1985) en de inmiddels al wat oudere studies van Rudolf Mittendorfer, *Robert Schuman, Architekt des Modernen Europa*, Hildesheim 1983 (diss München 1981) en Hermann Lutz, *Robert Schuman, Ein Porträt* (1968).

keurig en saai?

Ik zal een voorbeeld geven hoe storend dat is. De hagiograaf Lejeune gaat niet in op een van de belangrijkste hobbies van Schuman: het verzamelen van oude boeken en kostbare handschriften (misschien past een dergelijke hobby niet goed in het beeld van een sociaal bewogen heilige). Na de dood van Schuman is zijn uitgebreide collectie echter verkocht, waarbij zijn huishoudster, die een van zijn erfgenamen was, een onduidelijke en waarschijnlijk minder fraaie rol heeft gespeeld (van haar bestaan wordt in het boek van Lejeune geen melding gemaakt). In Maison Schuman is daarom helaas niets meer van de collectie te zien, met uitzondering van enkele stukken die door vrienden zijn teruggekocht. Het belangrijkste deel van meubilair en huisraad in het Maison is ná de dood van Schuman en de veiling door zijn erfgenamen in het huis gebracht, overigens wel met goede smaak. Zo krijgt de bezoeker een indruk hoe het ongeveer geweest kan zijn, en de gemiddelde toerist zal daar tevreden mee zijn. Maar wat voor het woonhuis kan, kan niet in een biografie. Een levensbeschrijving van een zo prominente persoon van de 20^e eeuw moet méér bieden dan een globale indruk, en de catalogus van zijn boekenbezit napluizen. Juist als Schuman heilig verklaard zou worden – wat nog lang niet zeker is – willen we inzicht hebben in zijn innerlijk leven en geloofsontwikkeling en een beeld krijgen van zijn familierelaties en intieme vriendschappen. We zouden willen weten wat zijn gedachten en gevoelens waren toen hij belangrijke ministerposities bekleedde en delicate dossiers te behandelen kreeg. En we mogen een gedetailleerde reconstructie verwachten van zijn intellectuele horizon. Het katholieke publiek mag hopen dat een dergelijk portret er komt - het is duidelijk dat Schuman het zou verdienen. Maar het is te vrezen dat het nog lang zal duren voordat een onbevooroordeelde studie verschijnt, gezien het waas van mysterie dat nu over het leven van Schuman wordt gehangen en de grote omzichtigheid waarmee bepaalde kerkelijke kringen zijn nalatenschap hoeden. Dat is jammer, want zo krijgen we weer een deftige staatsman en keurige en saaie heilige erbij: saai vooral omdat ons in de innerlijke bewogenheid en persoonlijke gedrevenheid áchter het publieke leven te weinig inzicht wordt geboden.

Charles van Leeuwen